

Využívání standardů při hodnocení Zdravých měst v České republice

Zdravá města – mezinárodní program OSN-WHO

Zdravá města (WHO Healthy Cities) je mezinárodní program OSN, resp. její Světové zdravotní organizace (WHO). Snahou dlouhodobého programu je postavit kvalitu života a zdraví do popředí zájmu místních samospráv a prosazovat je jako součást územní veřejné správy a komplexního rozvoje místa i regionu. Zdravá města představují již 30 let ucelený postup ke zlepšování podmínek pro život obyvatel měst a jsou v tomto holistickém přístupu jedním z nejstarších „politických“ iniciativ v Evropě. V roce 2019 vstoupil tento mezinárodní program již do své VII. fáze, která odráží priority a cíle strategie Zdraví 2020 a zároveň koresponduje s globální Agendou 2030 OSN a jejími Cíli udržitelného rozvoje i starší iniciativou místní Agenda 21 OSN. Hlavním záměrem Zdravých měst je průběžně zlepšovat kvalitu života a zdraví obyvatel a zejména zdůraznit roli veřejné správy v uvedeném dlouhodobém postupu. Kromě expertních a manažerských hledisek je zde kladen důraz na participaci, přizvání k diskusi

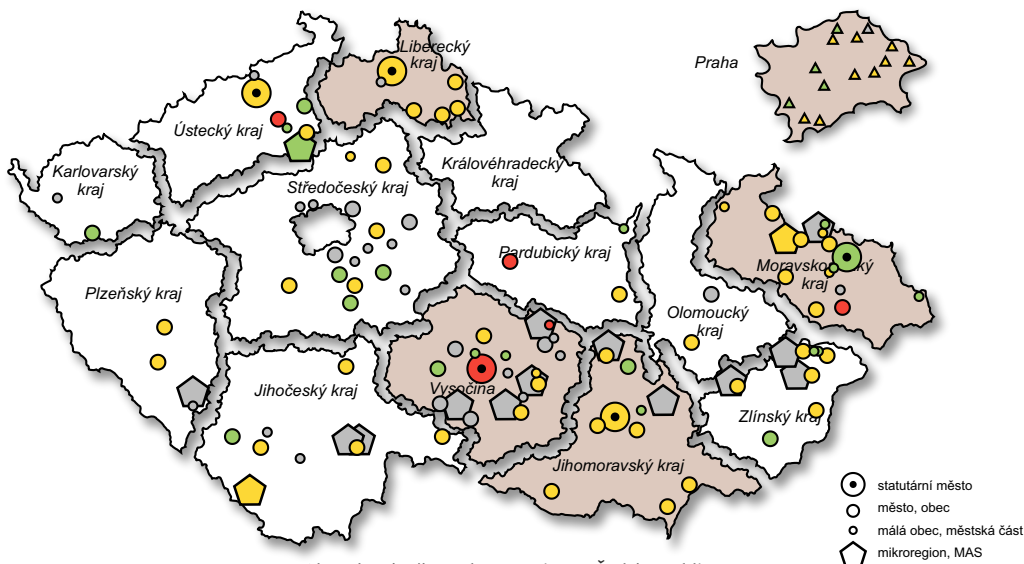
a rozhodování pro všechny složky společnosti, sociální skupiny, organizace i jednotlivce.

Místní uplatňování programu Zdravé město do praxe vyžaduje závazek municipality nastavit mechanismy řízení a komunikace tak, aby postupně docházelo k žádoucím zlepšením, ke strategickému řízení, realizaci potřebných projektů, ke spolupráci mezi organizacemi z různých sektorů, zapojení veřejnosti atd. Znamená to tedy, že k prosazování cílů i konkrétních aktivit musí na úrovni obce existovat systematická politická vůle a podpora, neboť řada opatření vyžaduje dlouhodobou realizaci.

Mezinárodní program Zdravá města reprezentuje na regionální úrovni zejména Evropská síť Zdravých měst WHO (WHO European Healthy Cities Network), která aktuálně sdružuje zhruba 100 certifikovaných evropských metropolí. Zároveň vzniklo téměř ve všech státech Evropy na 30 národních sítí Zdravých měst, které dohromady sdružují okolo 1 400 municipalit různé velikosti po celém evropském regionu.

Zdravá města, obce a regiony v České republice

Jednou z uznávaných aktivních asociací v rámci Evropy je Národní síť Zdravých měst České republiky (NSZM ČR), která vznikla v roce 1994 a oslavila tedy již 25 let od svého založení. Původní počet 11 zakládajících měst v asociaci se postupně rozrostl a v současnosti národní síť sdružuje 130 měst a obcí, krajů, mikroregionů i místních akčních skupin. NSZM dnes tvoří širokou celostátní platformu pro spolupráci a poskytuje svým členům metodickou podporu v systematickém postupu ke zlepšování územní veřejné správy. Pro svoji činnost je NSZM akreditována Evropskou úřadovnou WHO v Kodani. Asociace je také skupinovým členem významných nadnárodních uskupení municipalit (ICLEI, Energy Cities ad.) a díky mezinárodnímu partnerství zprostředkovává městům, obcím a regionům v Česku řadu informací a projektových možností.

Systém Zdravého města jako cesta k místnímu zlepšování

Česká národní síť Zdravých měst již v roce 1998 připravila manažerský koncept systému Zdravého města, který i v současnosti považuje za nutnou podmínku pro průběžné místní zlepšování kvality života, zdraví a udržitelného rozvoje. Tento systém získal pod názvem „New Gate 21“ významné ocenění „Worldwide Project EXPO 2000“ na světové výstavě v Hannoveru, zaměřené na témata udržitelného rozvoje.

Uvedený systém zlepšování pro města, obce a regiony je v činnosti NSZM ČR využíván neustále již více než 20 let a jeho schéma se skládá z několika základních součástí nezbytných pro kvalitní postup a výsledky v místních podmínkách:

1. Kvalitní organizační nastavení pro zlepšování a stabilní politická podpora,
2. „Živý“ komunitní základ a místní partnerství,
3. Komunikace s veřejností, participace,
4. Strategické plánování a řízení,
5. Pravidelné sledování stavu a vlivů na kvalitu života, zdraví a udržitelný rozvoj,
6. Konkrétní aktivity, projekty a akce pro zlepšování (s využitím uvedených součástí).

Ačkoliv je konkrétní podoba uvedeného systému místního zlepšování závislá na velikosti města, obce či regionu, liší se důrazem na regionální specifické problémy a další aspekty, je podle zkušeností NSZM obecně vhodné členit vzdělávání, dobrou praxi i metodickou podporu pro členy asociace podle

těchto systémových součástí. Na základě způsobu, jak je systém kvalitně nastaven a aktivně používán, je také možné poskytovat zpětnou vazbu Zdravým městům, obcím a regionům o jejich pokročilosti. Každoročně je za tímto účelem vyhodnocena interní „Liga NSZM“.

Obr. Systém místního zlepšování pro Zdravá města, obce a regiony

Standardní členění témat udržitelného rozvoje na místní úrovni

NSZM si uvědomuje význam standardů pro postup i porovnávání municipalit i regionů. Využívání standardů proto podporuje jak v hodnocení udržitelnosti rozvoje měst a regionů, tak v hodnocení kvality měst jako veřejnoprávních korporací a jejich úřadů.

V záležitostech udržitelného rozvoje se Zdravá města v Evropě hlásí ke globální iniciativě OSN „místní Agenda 21“, která vznikla v roce 1992. Následně byl program Zdravých měst jedním ze zásadních podporovatelů návazné Aalborské charty (1994) a Aalborských závazků (2004). Právě z uvedených mezinárodních závazků vyplývá standardní členění témat udržitelného rozvoje na úrovni měst a regionů, používané napříč Evropou:

1. Správa věcí veřejných a územní rozvoj
2. Životní prostředí
3. Udržitelná spotřeba a výroba
4. Doprava a mobilita
5. Zdraví obyvatel
6. Místní ekonomika a podnikání
7. Vzdělávání a výchova
8. Kultura a místní tradice
9. Sociální prostředí
10. Globální odpovědnost

Indikátory pro sledování stavu a trendů

Indikátorovou sadu obsahující cca 30 indikátorů pro hodnocení různých parametrů zdraví v municipalitách vytvořila Evropská síť Zdravých měst již v roce 1998. Kritérii pro výběr indikátorů byla porovnatelnost měst (prostřednictvím tzv. City Fact Sheets) a dostupnost dat.

V současné době NSZM pro měřitelnost stavu a trendů rozvoje ve městech, obcích a regionech v České republice využívá sadu téměř 190 indikátorů strukturovaných do výše uvedených 10 témat. Tato činnost probíhá ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Ministerstvem životního prostředí a dalšími národními institucemi a s desítkami expertů na dílčí oblasti. Cílové hodnoty pro těchto cca 190 indikátorů nejsou předem definovány (není určováno, kolik metrů liniové zeleně nebo dětských hřišť má ve městě být). Indikátory jsou však sledovány v čase, porovnávány mezi městy nebo vztaženy k zákonným limitním hodnotám. Indikátory jsou nastaveny tak, aby byly co nejrelevantnější – tedy aby jednak měřily to, co mají měřit, a dále, aby měřily to, co je z hlediska udržitelného rozvoje důležité. Řada indikátorů je unikátních, vyvinutých pro specifické účely hodnocení udržitelnosti měst v ČR (např. bezbariérovost komunikací), řada indikátorů je také inspirována nebo vychází z českých (např. ČSN EN 13965-2 – Charakterizace odpadů) nebo mezinárodních norem (např. ISO 37120:2018 – Sustainable cities and communities).

Standardy řízení municipalit a regionů

Další oblastí pro využití standardů je řízení obce či kraje, přičemž smyslem je sledovat kvalitu a efektivitu výkonů a poskytovaných veřejných služeb organizace (úřadu i celé veřejnoprávní korporace). Nejde pouze o snižování nákladů nebo výsledky strategického řízení, ale zejména spokojenost občanů s kvalitou života v obci a regionu. V tomto pohledu na kvalitu územní veřejné správy se NSZM snaží ve spolupráci s Ministerstvem vnitra a odbornými partnery zapojit i hledisko kvality života „budoucího obyvatele“ území, pro kterého mají být podle principů udržitelnosti zajištěny stejné možnosti jako pro současnou generaci.

Přístupů a metod řízení kvality, které jsou nejčastěji využívány organizacemi veřejné správy v České republice, je celá řada: TQM (Total Quality Management; Úplné řízení kvality), Model CAF (Common Assessment Framework; Společný hodnotící rámec), CSR (Corporate Social Responsibility; Společensky odpovědná organizace), benchmarking ad. Významnou úlohu zde mají normy ISO, zejména standard ISO 9001 s požadavky na systémy managementu kvality organizace. Tyto metodiky definují jednotné požadavky na systémy řízení kvality a tvoří tak specifickou skupinu standardů. Mohou fungovat samostatně, organizace ale mohou integrovat více metod kvality / nástrojů řízení.

25. celostátní konference NSZM „Vyšvihněte se s námi!“: V pražském hotelu Ambassador se k tématům strategického řízení či zapojování veřejnosti společně setkala více než 260 účastníků. Zdroj: NSZM ČR.

Osvěta ke standardům a normám

NSZM již od roku 2003 provozuje a rozvíjí informační online systém DataPlán pro podporu udržitelnosti, kvality života a zdraví v municipalitách. Veřejně, komukoliv přístupné, jsou zde výstupy celostátních i místních veřejných setkání z celé republiky (Fóra a Školy Zdravých měst ad.), vybrané údaje k porovnání podmínek a úspěšnosti realizace programů udržitelného rozvoje v praxi členů NSZM, strategie a koncepce na místní úrovni ad. V interním prostředí nabízí DataPlán komplexní podporu nejen pro práci koordinátora programu Zdravé město, obec, region, ale i nástroje např. pro evidenci majetku města s propojením na energetický management, nástroj pro správu dotačních titulů, projektový zásobník ad. Do budoucna by tyto informace měly sloužit mj. ke vzájemnému porovnání a diskusí odborníků z municipalit v jednotlivých tématech udržitelnosti a zdraví. Pro inspiraci a výměnu zkušeností o zlepšování a fungujících řešeních na místní úrovni vytvořila NSZM rozsáhlou internetovou databázi DobráPraxe (<https://dobrapraxe.cz>) s více než 3 000 ukázkami z praxe měst, obcí a regionů.

V aktuálně vznikajícím odborném portálu Mozaika (<http://mozaika-ur.cz>) jsou přehledně představovány metodiky a indikátory udržitelného rozvoje s relevancí pro místní rozvoj. Díky výborné spolupráci s Českou agenturou pro standardizaci je záměrem seznamovat zde města s normami, českými i mezinárodními, které mohou ve svém strategickém plánování a řízení využít. Jedná se zejména o normy obsahující standardy pro „měření“ a hodnocení udržitelnosti rozvoje měst. Lze očekávat, že s rozvojem konceptů pro kvalitní města budou normy jednak přibývat, jednak se budou v praxi územní veřejné správy v Česku více využívat.

*Ing. Petr Švec,
ředitel Národní sítě Zdravých měst České republiky*

*Doc. PaedDr. Tomáš Háek, Ph.D.,
Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova*

*Jarní Škola Zdravých měst v Táboře:
Akreditovaný vzdělávací seminář pro zástupce měst, obcí a regionů
zaměřený na téma kvality života, zdraví a udržitelného rozvoje.
Zdroj: NSZM ČR.*

ZDRAVÉ MĚSTO JE ...

UDRŽITELNÉ

INOVATIVNÍ

**PRO KVALITNÍ
A SPOKOJENÝ
ŽIVOT**

MÁ VIZI

**PŘÁTELSKÉ
KE VŠEM
GENERACÍM**

**ODOLNÉ
(RESILIENTNÍ)**

PROVĚŘENO ČASEM

**DOBŘE
ŘÍZENÉ**

BEZPEČNÉ

**CHYTRÉ
(SMART)**

ZELENÉ

INKLUZIVNÍ

UČÍCÍ SE

